

SOSYAL ORGANİZMA (1)
BÜYÜK BİR CANLI VARLIK OLARAK KABUL EDİLEN İNSAN TOPLUMUNUN
KISA TARİHİ:

1. BÖLÜM: Dünyadaki En Enterasan "Kişi" Hakkında Kısa Bir Karşılaştırma

Yazan: George R. Naclay

Çeviren: Arş. Gör. Mehmet AKGÜL (2)

S.Ü. İlahiyat Fak. Arş. Grv.

Bizler, insan toplumunu tanımak için geleneksel bir anlayışa sahibiz. İnsan toplumlarının çeşitli farklılıklarını görmemize rağmen, gelişmiş toplumlarla gelişmekte olan toplumlara, liberal toplumlarla komünist toplumlara, karşılaştırarak bu toplumlar hakkında kolayca konuşuruz; fakat bu toplumlara gene! bir tipe uygun olarak tanımıyoruz.

Biz, insan toplumunu, genellikle, kadın ve erkeklerin bir araya geldiği topluluk olarak düşünürüz. Toplum bir gruptur. Fakat, toplum kelimesini kalabalık bir zümre (flock) veya bir sürü (herd) kelimesiyle aynı şekilde kabul etmeyiz. Çünkü, biz, toplumu bir kalabalık zümreden veya bir sürüden çok daha organize olmuş bir topluluk olarak düşünüyoruz. Her ne kadar bu üç kelime de fertlerin ortaklaşa meydana getirdiği bir topluluğu ifade etsé de, biz, insan toplumunu işbirliği ile bir araya gelmiş ve organize olmuş bir topluluk olarak ifade etmeliyiz.

Buna karşılık, insan toplumunu değişik bir şekilde anlayan radikalce bir yol da mevcuttur. İnsan toplumunun, fert fert kadın ve erkeklerin oluşturdukları bir topluluk oldukları görüşü tartışılabilir; fakat bizatihi toplumun büyük bir yapı olduğu tartışılmaz.

En son derece farklı ve garip bir görüş olup, alışılmış bir görüş değildir. Böyle bir görüşü insanların pek çoğu, duygusuzca ve bilim kurgu olarak ortaya atılmış bir görüş gibi reddedeceklerdir. Çok seçkin yazarlardan bir kaç, bu bakış açısının doğruluğu hususunda ısrar etmektedir. O halde, toplumu oluşturan kadın ve erkeklerin herbiri, büyük bir varlığın unsurları olarak düşünülebilir. Yahutta, modern bir toplumda yaşayan kadın ve erkeklerin her biri, insan vücudunu oluşturan ve her biri özel fonksiyonlar icra eden milyonlarca canlı ve küçük "hücre" ile mukayese edilmelidir.

Günümüzde, insanın sosyal bir canlı tipi olduğu genellikle kabul edilmektedir. Bir veya bir buçuk asır önce ortaya sürülse pek çok kişinin kabul etmeyeceği bu görüş, dört beş nesillik bir dönem içinde biyolojik gelişmelere bağlı olarak şekillenen modern insan anlayışı derece derece yerleşmiştir.

Pek çok kişi, kendisinin büyük bir topluluğun içinde küçük bir parça gibi görülmesine ve basit terimlerle ifade edilmesine sıcak bakmamaktadır. İnsan, çok yoğun bir günün ortasında arasına sessizce durup, tarafsız bir gözlemci gibi, çevresini gözlemlerse, çok büyük bir topluluk hayatının içinde kendisinin küçük bir öge ama çok önemli bir role sahip olduğunu görebilir. Kendisinin toplum içinde küçük bir parça olduğunu gören insanlar, kendilerinin toplumdaki bağımsız kişiliklerini idrak etmeleri biraz uzun sürer. Bu süreç içerisinde, dünya meşgaleleri insanı zorla kendisine getirir ve tarafsız gözlemci olan insan, kendi toplumsal rüyasından uyandırılır. Pek çok insani problemler, tekrar insan zihnine hücum eder ve bütün toplumsal izlenimler kaybolur.

Bu şahsî değerlendirmemden dolayı devamlı rahatsız olduğumu kabul ediyorum. Yalın olarak, bütün insanların toplumun birer parçası olduğunu bilmeme ve benim şimdi tasvir ettiğim gibi, bu gözlemin insanın kendini dinlediği sessiz anlarda arasına görünmesine rağmen, gerçek şu ki; ben büyük bir zaman periyodu içerisinde bütün toplumun bakış açısını gözden geçiremem. Aynı zamanda pek çok zaman harcayarak kadın ve erkekleri sanki bir şeyin parçaları gibi değerlendiremem. Ben, onları insanî durumları içinde merkezî bir karakter ve de bütünüyle toplumdaki bağımsız kişiler olarak düşünürüm. Şimdi tartışıldığı üzere, biz meseleyi insan merkezli düşünersek kendimizi aldatırız. İnsanoğlu kendisini genellikle düşündüğü gibi, bütünüyle toplumdaki bağımsız değildir. Bir insan, kendisinin sessiz bir ortamda varlıkların toplamı içerisindeki gerçek konumunu tam olarak görebilir. O bu şekilde kendisinin büyük bir binanın inşa edilmesinde kullanılan tuğlalardan biri olduğunu anlar.

Eğer bir kişi, Moğol Saraylarının planı ya da Gotik Katedrallerin mantığı üzerinde uzun zaman düşünecek olursa, bu binaların yapımında kullanılan tuğla ve blokların binaya nisbetle küçük şeyler olduğunu görecektir. Yine benzer bir şekilde, bir kimse uzun zaman düşünerek toplumun ürettiği davranış kalıplarını incelerse, bu davranış kalıpları içerisinde kadın ve erkeklerin, toplumun kendilerinden yapmasını istediği temel rolleri ifa eden unsurlar olduğunu görürler. İleri sahifelerde göreceğimiz gibi, pek çok ileri görüşlü ve geniş düşünceli yazar, insan toplumunu daima gelişen dünyamızın bir sarayı olarak, ki bu sarayın canlı tuğlaları erkek ve kadınlardır- varlığın canlı seviyesinin üstüne sıçramış ve yüksek bir psikolojik hayat çeşidine katılma gücüne sahip insanların, devamlı olarak bu sarayın oluşumuna katkıda bulunan temel bir yapı olduklarını düşünmüşlerdir.

Bu görüşe göre, insanlığın en çok takdir edilen sıfatları kadınlar ve erkekler tarafından değil, insan toplumları tarafından meydana getirilmiştir. İnsan cemaati,

varlığı içinde derece derece gelişmekte olan ve bir üst derecedeki psikolojik tipini meydana getiren biyolojik bir alt sınıf hizmeti görür. Hayvanlar âlemi hariç, insan toplumunun temayüz ettiği nitelikler, tek tek insanların simgesi değil, daha üst seviyede bir toplumsal varlığın simgesidir. Çünkü, bu nitelikleri oluşturan dil, kavramsal düşünce, moral değerlerin tanınması ve "medeniyet" başlığı altında zikredilebileceğimiz bütün erdemler toplumsal varlığın eseridir.

Bir Gotik Katedralin donuk heybeti, bir bütün olarak katedralin sergilediği bir niteliklerdir. Bizim katedrale izafe ettiğimiz "heybet" in niteliği, onun inşasından kullanılan ayrı ayrı taşlara maiedilemez. Âsude ve zarif bir Moğol Sarayı, onun yapımında kullanılan tuğlaların bir çeşidinden ziyade, bütün olarak sarayın temel karakteristiğidir. Böyle bir düşünceden hareketle, insan tabiatının yüce boyutları ve genel nitelikleri, insanın biyolojik özelliklerinden ziyade, insan toplumunun karakteristik yansımalarıdır.

İnsanın bir tuğla mesabesinde düşünülmesi, iyi bir analogi değildir. Tuğlalar ve binalar toplumda yaşayan insanlar için iyi bir model olarak, oldukça ölü ve cansız bir ifadedir. Belki, toplumda yaşayan milyonlarca erkek ve kadının, bir tek kovanda yaşayan binlerce arı ile karşılaştırılması daha uygun olabilirdi. Toplum üzerinde düşünenler bu benzerlik üzerinde ikibin yıldır kafa yormaktadırlar.

Bir bal arısı kovani yüksek seviyede organize olmuş bir cemaat olarak gösterilmektedir. Kovandaki nüfusun herbiri belli bir fonksiyonu yerine getirmek için çeşitli sınıflara bölünmüştür. Her bir kovani, arıların seksüel fonksiyonunu icra eden bir "kraliçe"ye sahiptir; kraliçe birgünde binlerce yumurta üretir. Kraliçe arıya genellikle erkek cinsinden seksüel güce sahip bir "arı beyi" eşlik eder. Buna ilaveten, kraliçe ve yumurtaları arı sütü ile besleyen binlerce "işçi arı" olabilir. Bunların dışındaki binlerce arı, mumun içini bal ile doldurmak ve peteği yapmakla görevlidir. Bir başka sınıf arı, gün boyunca çiçek özü ve tozu tedarik etmek için çok uzaklara gider ve kovana getirdikleri malzemeyi bala dönüştürmek için başka bir sınıf arıya teslim ederler. Bir başka kısım da, kovandaki temizlik işlerini yürütürler: Yine bir başka sınıf da, kovanın girişinde bekleyerek, dışarıdan içeri girmek isteyenleri sokarak engellerler.

Arı sınıfları, herbiri kendi arasında uzmanlaşmış gruplar olarak farklılık arz eder. Fakat gözlemcilerin tespitlerine göre, hepsi bir bütün olarak ihtiyaçlarını ortaya çıkarmakta ve her hangi bir sıra olmaksızın bu ihtiyaçlara cevap verebilmektedirler. (Bir ihtimal, hava içerisinde arıların farkedeceği bir hormon ya da yiyecekler içerisinde arıların kendi aralarında anlayabilecekleri bir enzim salgılanmaktadır. Bu kimyasal koku salmalar, meslekdaşlarının psikolojik gelişmelerini ya uyarmakta ya da engellemektedir. böylece otomatik olarak pek çok arı, bir sınıfın yerine, yani bir alt sınıfı bir üst sınıfın yerine geçmektedir.)

Kovandaki arıların kullandığı bir diğer iletişim ağı, insan toplumunun kullandığı dil ile mukayese için çok daha uygundur. Bu özel bir dans (waggle dance) tır ki; bu dans vasıtasıyla arılar, yiyecek ararken buldukları kaynağı doğrudan diğer bir gruba haber verirler. Yiyecek arayan heyecanlı arılar buldukları çiçek kümesi ve nektarı haber vermek için bu dansı yaparlar. Arıların bu hareketi, uzak mesafelerde dolaşan arılarla yiyecek kaynağı bulunduğu dair iletişimi sağlarlar. Dansa açıkça şahit olan arılar, kaynağı bulanlarla beraber aynı neşeyle dansa katılırlar.

İletişimde görev alan arıların herbiri, muhtemelen, ne yaptıklarını anlayabilecek kavramsal bir anlayışa sahip değildir; aynı zamanda yaptıkları işin kendilerine kazandırdığı bir şey de yoktur. Lakin, kovandaki arıların bütün davranışlarının tesiriyle, onlar çevrelerini araştırabilmekte, makul bir süre içinde yiyecek kaynaklarını bulup ve derhal kaynakların sahip olduğu potansiyeli toplayarak istifadeye sunmaktadırlar.

Böyle gözlemler, araştırmacıları, kovandaki bütün arıların sanki bir tek hayvan olduğu görüşüne sevk etmektedir. Literatürde de bir arı veya karınca kolonisinin bu halinin "süper organizm" olarak tanımlanması giderek yaygınlaşmaktadır. Şu kısa pasaj bu yeni bakış açısını özetlemektedir:

"Bugün arılar sadece bir böcekler topluluğu olarak düşünülmemeli çeşitli ışık patlılarından meydana gelen bir tek organizma olarak kabul edilmelidir. Bir yavru doğduktan sonra, kovanda gelişerek delikanlılığa, delikanlılıktan olgunluğa erişir. Yeni yavruların doğmasıyla birlikte olgunlar derin bir kış uykusuna gömülürler..."

Bir arı kovanının anlatılan şekliyle anlaşılmasıyla, bizim insanlık anlayışımız arasında önemli benzerlikler vardır. Eğer arı kovanları veya karınca kolonileri bir "süper organizma" gibi kabul edilebiliyorsa, aynı özellikler bir insan toplumu için de geçerli değil midir? Modern bir şehir hayatı, bir arı kovanı gibi düşünülemez mi? Yukardaki görüşlerden çıkan sonuca göre, bu iki yapının sahip olduğu özellikler arasında şaşırtıcı bir benzerlik vardır. Bir kovandaki arılar olgunluk dönemlerinin büyük bölümünü yüksek çalışma temposu içinde geçirir, hayatın diğer bölümü ise, yaşlılık dönemidir ki ikinci derecede işlerle geçirilir. Bunların yanında dişi ve erkek binlerce arı, madenlerden, taşlardan, bitkilerden ve çevreden yiyecek toplamak için uzak yerlere seyahat ederler. Karakteristik olarak bir şehrin oluşması; ilk önce şehrin varlığını ifade edecek yan çalışmalarla başlar ve küçük bir yerleşim birimi teşekkül eder. Bu birim, bir nesil sonra bir köye, daha sonra bir kasabaya veya şehre, nihayet insanlardan geçirilmeyen metropollere dönüşür. Gerçekten bu özellikler, bir arı kovanı ve karınca kolonisi ile dikkate değer benzerlikler taşımaktadır.

Bu analogiyi ne zaman zihnimize canlandırırız, pek çok şehirden ziyade muhtemelen aklımıza New York'un hayali geliverir. Aralık soğuşunda hızlı adımlarla yürüyen insanların ve beşinci caddeyi dolduran Christmas satıcısının binlercesi Manhattan'ı andırır, Manhattan, New York'a nisbetle bir bal mumu gibi düşünülebilir.

Böyle gürültülü caddeleri ve çeşitli satıcıları ile iş yerlerinde çalışan kadın ve erkekleri farklı bir insan topluluğu olarak düşündüğümüzde, bu insanların her birini duygu ve düşünceleri farklı birer ferdi model olarak görmekteyiz. Biz, bütün bu insanları, bir dereceye kadar, birbirleriyle işbirliği içinde, hür iradeli ve özerk varlıklar gibi düşünmekteyiz. Ama bu insanları aynı yerde aynı şeyleri yapan insanlar olarak görmemiz mümkün olduğu gibi, farklı şeyler yapan insanlar olarak da görmemiz mümkündür. Herbiri kadın ve erkeklerden oluşan bu insanlar, bir başka bakış açısıyla süper yaratık olan bir unsur, aralarındaki farkların marjinal seviyede olduğu ve fonksiyonları netleşmiş (özelleşmiş) büyükçe ve daha geniş bir topluluğun üyeleri gibi düşünebiliriz.

Şimdi, arı kovanlarından ve karınca kolonilerinden bir basamak daha ileri geçebiliriz. Homo-Sapiens (düşünen insan) lerin sosyal karakteri ile canlı hayvan topluluklarının sosyal karakterini mukayeseli bir şekilde ele alabiliriz.

Biz, burada geniş bir organizmadan müteşekkil veya pek çok kişinin meydana getirdiği bir cemaatvari bir yaratık olup olmadığına henüz tam olarak karar verilemeyen bir biyolojik hadise katagoriyle karşı karşıyayız.

Sosyal organizmaların önümüzde duran misalleri Siphonophora sistemine aittir. Grubun en iyi bilinen üyesi, Portekiz savaşçısıdır. Portekiz savaşçısı, okyanus dalgaları üzerinde yüzmeye yarayan oldukça parlak, yakıcı ve bir çeşit saydam mavi gazla dolu bir şamandıraya sahip, yüzen balon şeklindeki bir canlıdır.

Son olarak Namonia cinsi üzerindeki araştırmalarda elde edilen sonuçlar, biyologları neredeyse çözülmez bir bilmece türüyle karşı karşıya getirmiştir.

Portekiz savaşçısı gibi, Nanomia da suyun üzerinde durmasını sağlayan gazla dolmuş bir şamandıraya sahiptir. Bu organların altında da, yiyecekleri hazmetmesini sağlayan, mide vazifesi gören organlar mevcuttur. Daha alt kısımda ise, hazım organlarından aşağı doğru genişleyen ve avlarını yakalamaya yarayan uzun-ince uzuvlar vardır.

Nanomia, çevik ve yırtıcı bir deniz canlısıdır. O, bu özellikleriyle biyologların dikkatini çekmiştir. Lakin, Biyologlar onu mikroskopla inceledikleri zaman, çok eski bir felsefi bir kimlik problemiyle karşılaştılar. Çünkü, biyologlar, Nanomia'nın sadece bir canlı değil, aynı zamanda bir canlılar topluluğu olduğunu keşfettiler. Nanomia, kayalıklı durgun su derinliklerinde bulunan Anemone bitkisinin küçük akrabaları olan, fakat çeşitli canlıların organize olmuş bir topluluğu ve gerçekte hepsi tek bir organizmada bütünleşmiş bir yapıdır. Su üzerinde durmasını sağlayan şamandıra, belli bir şekil içinde işbirliği yapan topluluğun bir üyesidir. Hareket ettirici "organlar", vücut formları değişik şekillerde düzenlenmiş olan ve ayrı ayrı fertlerden meydana gelen bir gruptur. Mide "organları" da, yine bir başka bir form içinde düzenlenmiş olan, topluluk üyelerinden bir başka gruptur.

Farklı şahsiyetlerden oluşan bu küçük zümre hakkında en şaşırtıcı şey, onların başardıkları işbirliği derecesidir. Hareket üyelerinin herbiri (Jet-propulbion) suyu fıskırma miktarını ve yönünü belirleyen kendi sinir sistemine sahiptir. Bunlar, aynı zamanda diğer topluluk üyelerinden gelen ikazlara da karşılık verirler. Deneyler göstermiştir ki, bu küçük canlıların herbiri, bir bakıma, komşularının sinir sisteminden etkilenmekte ve bir bütün olarak Nanomia topluluğu içinde hareket ederek, beraberce bir tek ve geniş bir sinir sistemi ağı meydana getirmektedir.

Şimdi, biz, Nanomia topluluğunu tek bir canlı olarak mı, yoksa bir canlı topluluğu olarak mı adlandıracağız?

Biyologlar, böyle bir problem karşısında, böyle yaratıkların hem koloniler hem de organizmalar olduğu şeklinde karar vermeye zorlanmaktadırlar. Bilinen belli kriterlere göre, böyle bir yaratık, bir topluluktur, ama başka bir takım kriterlere göre karar verecek olursak, o ferdi bir canlı formu olarak nitelendirilir.

Biz tekrar sormalıyız: Toplumlar halinde yaşayan insanlara aynı hükmü veremez miyiz? Bir taraftan geleneksel görüşe göre, her insan karışık duygu ve anlayışların nadide birer örneğini sergileyerek, kendi içerisinde tam bir varlık olarak nitelendirilirken, diğer taraftan biz, kadın ve erkekleri bir bütün olarak insan toplumunun parçaları gibi gören bir kanaate sahibiz. Bu iki görüş de doğru ve akla uygundur; belki, her erkek ve kadının benzersiz, müstakil ve ferdi olarak nitelenmesi doğrudur, ama onların tepeden tırnağa işbirliği ile ferdi varlıktan daha geniş ve müstakil bir sosyal hayat tarzına uygun olarak meydana getirdikleri toplum hayatı da, bir başka doğrudur.

Nanomia kolonisi, entegrasyonu tam olarak sağlanmış, mükemmel bir sosyal organizmaya sahip toplumlara nihai bir numune olarak gösterilebilir. Lakir., biyologlar arasında bundan daha mükemmel bir örneği olabileceği hususunda bir şüphe de mevcuttur.

Bunu, toplumsal bir fert olarak telakki edilebilecek ve daha çok düşünmeye sebep olacak bir misal üzerinde göstermek için, mikroskobumuzu daha yüksek bir güce erdirmek ve insan bedeni içinde canlı hücrelerin tabiatını daha yakından incelemek zorundayız.

Bu asrın ortalarına gelinceye kadar canlı hücrelerin kompozisyonu hakkında çok az şey biliniyordu. Bununla beraber son birkaç on yıl içerisinde yeni analitik ve mikroskobik alandaki teknik gelişmeler, biyologlara, hücrenin iç yapısını ve çalışma şeklini araştırma şeklini sağladı. Onlar, inanılmaz bir şeyin hudutlarını genişlettiler.

Canlı hücreler genellikle öyle küçüktür ki, insan gözüyle görülemezler. (Bu ibare, şimdilerde okadar sık kullanılıyor ki, bir kimse bir an durup ve düşünerek, bu kadar küçük şey nasıl olur diye düşünmek zorundadır.) Hücre, çok zor görülebilir olmasına rağmen, yüz milyonlarca kimyasal molekül ihtiva eder ve her biri atomik

zerrelerden meydana gelen kompleks bir yapıdır. Bu moleküller, yapı içinde yapı, sistem içinde sistem gibi gerçekte çok yüksek derecede organize edilmiş canlılardan teşekkül ettirilmiştir. Bu yaratıklar öyle komplekstir ki, üzerinde kim araştırma yaptıysa onu bir tek canlı olarak değil, daha çok "çok büyük bir şehir" olarak tasvir etmeyi tercih etmiştir.

Hücre, sadece basit bir varlık oymasının ve zayıflığının dışında bütün hücre topluluğunu saran üç boyutlu bir şehir duvarını andıran bir dış zara sahiptir. Hücre, mantıklı bir sistem çeşitliliği içinde hareket oldukça karmaşık bir yapı ve canlıdır. Hücre dışında bulunan çok farklı ve değişik kimyasal moleküller, zarın parçalarıyla bütünleşmiş olan bir çeşit özel görevli moleküller ile hücrenin iç kısımlarına zar vasıtasıyla aktif bir şekilde tanınıp taşınabilir. Hücrenin içindeki istenmeyen moleküller, zarın cebi mesabesinde olan bir torba içinde toplanır ve daha sonra dışarı atılır. Yine potansiyel olarak zararlı bakteriler, hücreye saldırıya teşebbüs ettiği zaman hücre içeri girenleri tanıyabilir ve onu kuşatarak, küçük bir torbaya koymak suretiyle tesirsiz hale getirebilir.

Bu canlı şehir duvarının içinde, hücrenin pek çok iç organlarını çevreleyen yarı sıvı kimyasal plazmadan oluşan büyük bir okyanus vardır. Plazmanın bir yapısı vardır ki, bu diğer yapıların içinde baştan başa dolaşabilmesine izin veren bir özelliğe sahiptir. Plazma, içinde çekirdeğin (float) bulunduğu, Golgi kompleksi (Gamillo Golgi'den sonra bu isim verilmiştir) ve endoplazmik retikulum gibi acıp bir isimle anılan yapıyı içinde barındıran (plazma içinde küçük bir ağdır.) peltemsi muazzam bir ağ sisteminden oluşan büyük çapta bir yapıdır. Bu ağlar hücreye bir şekil kazandırmaya yardım eder ve hücrenin iç alanında zengin bir ilişki sisteminin kurulmasına imkan verir. Hücrenin çapından defalarca büyük olan kimyasal mekanizma ve üretim düzeni, böyle bir ağ tarafından meydana getirilen helezonik kanallar içinde toplanırlar.

Eğer biz, bir insan, hayvan veya bitki hücresine bakacak olursak, plazmanın her hangi bir yerinde bir çekirdeğin olduğunu görürüz. Bu çekirdek kendisini saran bir zara sahiptir. Yine bu zar, hareket şekli ile karmaşık bir yapı arzeder ve kromozomların içinde yer alır. Herbir insan hücresinin çekirdeği, kırkaltı kromozom ihtiva eder; kromozomların herbiri temelde çok küçük bir yer içinde sarılmış, kıvrılmış, gayet uzun bir DNA molekülü yığındır. Bu yığılmanın büyüklüğü şu gerçeikle daha iyi ölçülebilir. Eğer bir kimse, zor görülebilen hücre çekirdeğinin içindeki bütün DNA şifrelerini bir birbirine bağlayabilseydi, onların uzunluğu beş fit (feet) uzunluğunda bir zincir şeklinde ortaya çıkardı. DNA içindeki mevcut kırkaltı kromozomun tanzimi, hücrenin davranışını ve şeklini belirler. (Bu kadın ve erkeğin bütün vasıflarının projesini tayin eder). Çekirdek, son derece karmaşık ve hücrenin her bir detayının belirtildiği canlı bir hukuk sistemini içinde barındıran hücre toplumu şehrinin, toplantı salonu veya meclisi olarak düşünülebilir.

Hücre, çekirdeğin yanında son derece özel üyeler veya mikro-organizmalar gibi bir başka kalabalık grubu da içinde barındırır. Hücre biyologları, bunlardan ribozomlar, lizozomlar, praksizomlar, mitokondriyalar, nükleoli, santriyoller ve vakuoller ile çeşitli özel lifler ve tüpler olarak bahsederler.

Hücre unsurlarından önemli özelliklere sahip olan varlıklardan biri, ribozomlardır. Ribozomların hücrenin ürettiği pek çok proteinleri sağlayan özel bir atelye topluluğu olduğu bilinmektedir. Şimdi biz, bir tek hücrenin, milyonlarda ribozomlara sahip olduğunu bildikten sonra, hücre içindeki ağların meydana getirdiği galeriler ve kanallar içindeki sıvımsı ağlar ve diğer gezici unsurlarla ilişki kurarak, hücrenin iç kısmının büyük boyutunu değerlendirmeye başlayabiliriz.

Hücre üyeleri arasında çok şaşırtıcı unsurlardan biri, lizozomlardır. Bunlar, diğer her hangi bir hücre unsurunu yok edebilecek güce sahip, öldürücü küçük varlıklardır. Lizozomlar, hücreyi meydana getiren ana moleküllerin çoğunu anında yok edecek enzimlere sahiptir. Yine onlar, çekirdekdeki kromozomlardan uygun talimat alırlarsa, bütün hücreyi bile yok edebilirler. Bir Mikro-biyoloji uzmanı, lizozomların "her iyi casusun üzerinde taşıdığı farzedilen siyanür kapsülüne denk bir fonksiyona sahip olduğunu söylemektedir (Hücreler bazı zamanlarda daha büyük bir hizmet için kendilerinin imhasını isteyebilirler. Tadbole (3) kuyruksuz kurbağaya dönüştüğünde, tadbole'in kuyruğunda bulunan pek çok hücre intihar etmektedir).

Yine aynı derecede şaşırtıcı olan unsurlardan biri de, mitokondriyalardır. Bilindiği kadarıyla mitokondriyaların çok görevleri vardır. Ama bunların temel görevi, hücreye hazır ve kullanılabilir güç sağlamaktır. Her bir mitokondriya içinde kendinden olan çift tabaka bir zarla sarılmıştır. O, hücre topluluğunun ihtiyaç duyduğu, kimyasal olarak depolanmış enerjiyi plazmanın içinde dolaşarak dağıtır.

Mitokondriyalarla aynı görevi yapan lizozomlar mukayese edilince mitokondriyalar daha büyük yaratıklardır. Onlar, plazma içinde boydan boya dolaşan seyyar ve büyük güç istasyonları gibidirler. Onun büyük boyutuna rağmen, hücre enerji ile ilgili işlerini yürütmek için onlardan binlercesine kolayca sahip olabilir. Canlı bir varlığın bünyesinde yer alan bütün bu özellikler, o kadar küçüktür ki, gözle görülemezler.

Hücrenin içindeki âlemin kompleksliği karşısında hayretler içinde kalan bir biyolog, hücrenin basit ve müstakil bir canlı olmadığını, bilakis, onun "kendi içinde kurumlaşmış bir toplum" olduğunu açıklamaya çalışır. Bu izah, biyolojik hücre âlemi içinde kısa bir yolculuk yaparak, bizi asıl meselemize tekrar geri döndürür. Bu da, hücrenin bir toplum olduğu, bir fert olmadığı tartışmasıdır.

Bir tek hücrenin sahip olduğu ve binlerce enerji ünitesinin bulunduğu mitokondriyalarla alakalı olarak, hücrenin toplumsal statüsü üzerindeki tartışma, pek çok modern teoriye temel teşkil etmektedir.

Biyologlar, mitokondriyaların, birbirinden ayrılmaz canlı parçalardan meydana gelen hücre formundan ayrı ve serbest yaşayan organizmalar olduğu hususunda kuvvetli şüphe taşımaktadırlar. Biyologlar, teorik olarak, dünyanın uzun oluşumu esnasında bütün çok hücreli bitki ve hayvanların aslı olan ve içinde yeni ve daha karmaşık üye organların bulunduğu ilk çekirdek hücre ile uğraştılar.

Şüphesiz bu şu demektir: Bütün çok hücreli hayvan ve bitkilerin çoğaldığı bu ilk hücre, bir tek fertten ziyade, gerçekten bir toplum özelliği taşımaktadır.

Böyle bir başlangıç geniş istidlallere dayanmaktadır. Toplumun canlı bir organizma olduğunu tartışmak isteyen bir kimse, kadın ve erkeklerin bir araya geldiği toplumu veya bir arı kovanını toplum sayan geleneksel görüşü hesaba katmak zorundadır. Çünkü toplum, canlı fertlerin basit bir şekilde bir araya geldiği yapı olarak düşünülmemekte, bütünleşmiş bir tek canlı yapı olarak düşünülmemektedir. Bu anlayış ferdi bir hayat formuna benzeyebilir, fakat onun ortak temeli, gerçekçi bir tarifile, ferdi bu güzide toplumun hakiki üyeliğinden mahrum bırakmaz. Bu yapı, bir şeyin büyüüp gelişmesinden ziyade, çeşitli canlı fertlerin bir araya gelmesiyle meydana gelen bir topluluktur ki, bu hususiyet onun fert olarak nitelendirilmesini engeller. Eğer biz, hem geleneksel görüşü hem de mitokondriyanın orijini ile ilgili yeni "toplanma" teorisine ortaya çıkan dönüşümü doğru olarak kabul edersek, bunun mantıklı bir neticesi olarak, ortada bir çelişkinin olduğunu kabul etmek zorunda kalacağız.

Bu şu demektir: Bütün çok hücreli bitki ve hayvanların kendisinden ortaya çıktığı esas hücre canlı bir fert değil, sadece birçok hücrenin bir araya geldiği bir kolleksiyondur. Son olarak şunu söyleyebiliriz: İnsan da bir fert değil, bir cemaattir. Buna göre, insanı oluşturan hücrelerin herbiri, bir topluluk gibi yeniden tasnif edilmek zorundadır. Köpekler, kediler, muhabbet kuşları vebaobap ağaçlarının hepsi, canlı bir varlıktan daha ziyade, cansız cemaatler olarak yeniden ele alınmak zorundadır. Böylece "hayat" kelimesinin ifade ettiği özelliğe sahip pek çok yaratık, cansız topluluklar olacak, canlı olarak nitelendirilecek çok nadir şeyler kalacaktır.

Bazı şeyleri burada söylemek gerekiyor. Bunun ne olacağını tahmin etmek zor bir şey değildir. Biyologlar, ferdi hayat şeklinin nasıl ortaya çıktığını, onun bir tek ferdin yayılıp gelişmesi neticesinde mi, yoksa çeşitli topluluğun bir araya gelmesi neticesinde mi ortaya çıktığı hususunda çok önemli bir karar vermeye zorlanmaktadır.

Gayet tabii olarak, omurgasızlar kolonisi ve insan toplumunun muhtemel tek hücreli atası ile ilgili son keşifler, biyologları ferdi hayat şeklinin ne olduğu hakkındaki geleneksel görüşlerini yeniden gözden geçirmeye mecbur bırakmaktadır.

Burada vurgulanması gereken şey, ilk kaynaktan ziyade mevcut bir kriterin olmasıdır. Biyologlar, kesin kriterin ne olacağı hakkında hâlâ kafalarını yormaktadırlar. Bu karışıklık içinde, insan toplumunu, arı kovanını ve nanomia kolonisini oluşturanların sosyal karakterli bir davranış içinde olmalarını ve haklı olarak bir çeşit

canlı toplumu meydana getirmelerini tartışmak, büyük ölçüde daha kolay olmaya başlamıştır.

Modern biyolojik keşiflere ve onları cezbeden şaşırtıcı benzerliğe rağmen, gerçekte pek az kişi, toplumu bir organizma olarak kabul etme fikrini onaylamaktadır. Teorik olarak biyolojik ilimlerdeki bu son gelişmeler, insan toplumunu ferdi bir organizma gibi telakki etmeyi daha kolay kılmaktadır. Pratikte ise, mevcut fırsatlardan büyük ölçüde istifade etmek için bir çaba bulunmamaktadır. Çünkü, bir kimse, bir insanın canlı bir yaratık olarak ihtiva ettiği toplumsal özellikleri samimi bir şekilde tespit etmek için uzun ve yorucu bir araştırma yapmak zorunda kalacaktır.

Bu isteksizlik gösteriyor ki, insan bedeni, kendisinin ihtiva ettiği toplumsal anlayışı bütüncül bir şekilde tecrübe etmekten tabii olarak uzaklaştırılmaktadır. Böylesine bir isteksizliğin evrimsel tarzda açıklamanın mümkün olduğunu göstermek kolay olacaktır. Genel bir deyişle, Homo-sapiens insan tipinin özelliği, kendi kararlarının otoritesi ve uygulayıcısı olması yanında, kendisini merkezi bir yapı olarak düşünmeyi ister. Belki, o bu doğrultuda tutarlı bir iş yapmak için kendi kendine dikkatli olma ihtiyacı duyar. Kendi kendine etki etme ve özerklik duygusunun bu zorunlu uyumu ile tutarlı olmak için, o halde akıl onun toplumla ilgili bir tercih şartını aktörün seçimi doğrultusunda bir karar olarak ele almak durumundadır.

Bu terorde bir gerçeğin olup olmaması o kadar önemli değildir., Zaten genel bir kaide olarak görünen şey, insanların kendileri tarafından meydana getirdiği toplumu, en azından kadın ve erkeklerin hür bir birliği olarak görmeyi tercih etmeleridir. Erkekler ve kadınlar yaşayan fertler olarak tasnif edilirlerken, onların meydana getirdiği toplum tasnife tabi tutulamaz. Yani, topluma karşı takınılan günümüzdeki hakim tavır, tarihin başlangıcından bu yana ortaya konmuş olan bir müeyyide olarak görünmektedir.

Ancak, bazı istisnalar bulunmaktadır. Biz, tarihi geriye doğru incelediğimiz zaman, kendilerini daha büyük ve geniş bir varlığın yalnız bir parçası olarak gören ve insan toplumunu bütün bir organizma kabul eden hararetli savunucuların da zaman zaman çıktığını görürüz. İşte bu kitap, onların müstesna hikayelerini anlatmaya çalışan bir eserdir.

Bu kitap, toplumu, büyük bir canlı varlık olmasına rağmen, genellikle sanıldığı gibi sadece erkek ve kadınların özerk ve ayrı olarak bir araya gelmiş olmalarının aksine, bütün insanların organiza olmuş bir varlık gibi ele alan düşüncenin kısa bir tarihini ihtiva eder.

Böyle bir tarihin dikkatimizi çeken olayları arasında birbirinden farklı oldukça çok teoriler vardır. Bu teoriler de, kategorik olarak çeşitli şekiller içinde, insana göre daha üst bir düşünce ve arzudan hatta bir çeşit üstün "şahsiyet"ten hareket ederek, insan toplumunu gerçekten büyük bir kişi olarak kabul eden tezler ileri sürülmüştür.

DİPNOTLAR

- (1) Bu çeviri, George R. Maclay'ın "The Social Organism", North River Press, New York, 1990, isimli eserinin birinci bölümüdür.
- (2) S.Ü. İlahiyat Fakültesi, Din Sosyolojisi Anabilim Dalı
- (3) Tadbole: Kurbağaya dönüşen küçük canlı (İribaş) (Çev. Notu)